

Creski simpozij s dvama žarištima – Petrićem i Vrančićem

Znanstveni skup *Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context*, u sklopu 26. Dana Frane Petrića, Cres, 27–30. rujna 2017.

Hrvoje Jurić, Tomislav Krznar, Bruno Ćurko i Mira Matijević (ur.), 26. *Dani Frane Petrića / 26th Days of Frane Petrić* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2017), 208 pp. Uvod »Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context«, pp. 17–23; program na pp. 41–46; dvojezični sažetci na pp. 139–166; adresar izlagača na pp. 177–179.

U gradu Cresu u sklopu 26. Dana Frane Petrića (24–30. rujna 2017), koje redovito organizira Hrvatsko filozofsko društvo u suradnji s Gradom Cresom, održan je simpozij »Hrvatska filozofija u interakciji i kontekstu / Croatian Philosophy in Interaction and Context«. Na početku simpozija predsjednik Programskog odbora simpozija Bruno Ćurko obratio se sudionicima pozdravnim riječima, a gradonačelnik grada Cresa Kristijan Jurjako otvorio je simpozij prigodnim govorom.

Povodom 400. obljetnice smrti Fausta Vrančića

Uvodno predavanje održao je Ivica Martinović pod naslovom »*Machinationes nostrae* Fausta Vrančića«. Nakon što je početno razjasnio da Vrančićeva knjiga izuma *Machinae novae* (1616) ima tri sastavnice, a to su jedna likovna sastavnica koju čine 49 bakropisa i 63 crteža, i dvije tekstualne sastavnice »*Declaratio*« i »*Machinationes nostrae*« objavljene na pet jezika, Ivica Martinović usredotočio se na drugu tekstualnu sastavnicu »*Machinationes nostrae*« i opisao tri njezine funkcije. Prva je javno posvjedočiti što je od prikazanih strojeva, konstrukcija, izuma i prijedloga njegovo, a što nije, kako je to istaknuto u naslovu zamjenicom »naš« na svih pet jezika. Druga je funkcija prirediti tekst, koji je Vrančić bio dužan podastrijeti ocjeniteljima i vladarima u postupku dobivanja zaštitne povlastice kako za samu knjigu tako i za izume prikazane u njoj. Napokon, katalog Vrančićevih vlastitih izuma imao je poslužiti autoru da prije objave djela popis svojih izuma pošalje odabranim korespondentima, najavi tiskanje djela i zatraži sud o njemu, kao što se to može iščitati i iz Vrančićeve

korespondencije iz 1616. godine s arhitektom Giovannijem Ambrogio Ma- zentom, tada barnabitskim generalom. Martinoviću je taj Vrančićev tekst poslužio za još jednu svrhu – da ponudi jednu, dosad neuočenu klasifikaciju izuma prikazanih u Vrančićevim *Novim strojevima*:

1. izumi koji su prikazani u svim trima sastavnicama *Novih strojeva* te su zacijelo njegovi izumi;
2. izumi koji su prikazani na crtežima i u tekstu »Declaratio«, ali nisu uvršteni u »Machinationes nostrae« te zacijelo nisu Vrančićevi izumi;
3. izumi koji nisu prikazani na crtežima i u tekstu »Declaratio«, ali su uvršteni u »Machinationes nostrae« te je Vrančić imao neke posebne razloge te svoje izume ne objaviti, iako ih je prijavio za objavljivanje.

Martinović je ustanovio da u treću skupinu treba uključiti tridesetak Vrančićevih izuma, a među njima se izdvajaju ratna lukavstva, osobito niz postupaka s topom i s mostom, postupci za pohranu i pripremu hrane, koji mogu poslužiti podjednako u vojne svrhe i za preživljavanje u mirnodopskim uvjetima, i tri prijedloga iz arhitekture.

Nakon uvodnog predavanja uslijedio je tematski blok pod naslovom »Nasljeđe i djela Fausta Vrančića«. Prvo izlaganje u ovome tematskom bloku održao je Tomislav Petković s naslovom »Znanstveno-politehničko nasljeđe Vrančićevih *Machinae novae* u FER-u Sveučilišta u Zagrebu«. On je u središte svoga predavanja stavio pretisak i prijevod *Novih strojeva* (1993), koji je preveo Vladimir Muljević (1913–2007), prvi hrvatski doktor elektrotehničkih znanosti i sveučilišni profesor u ETF-u / FER-u Sveučilišta u Zagrebu u poljima automatike i kibernetike. Kroz razne primjere, od mostova, mlinova pa sve do *Letećeg čovjeka* na čijem crtežu se vidi konstrukcija padobrana Tomislav Petković je kroz znanstveno-tehničku prizmu pojasnio crteže Fausta Vrančića.

Drugo izlaganje pod naslovom »Faust Vrančić – hrvatski filozof prakse« održao je Luka Janeš, koji je važnost prakse istaknuo kroz široki spektar Vrančićeva stvaralaštva utkan u njegova djela: *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum*, *Život nekoliko izabranih divic*, *Ethica christiana*, *Logica nova* i *Machinae novae*. Preko Fausta Vrančića kao filozofa prakse Luka Janeš vodio nas je kroz putovanje od Vrančićeva jezikoslovlja, logike, etike, estetike arhitekture pa sve do patentiranja izuma.

Posljednje izlaganje u ovom tematskom bloku održao je Marin Martinić Jerčić obradivši »Vrančićeva djela u digitalnim knjižnicama«. U svom je izlaganju predstavio istraživanje kojemu je cilj bio utvrditi zastupljenost Vrančićevih tiskanih djela u trima digitalnim knjižnicama: Google Books, Internet Culturale i Münchener Digitalisierungszentrum (MDZ) pri Bayerische

Staatsbibliothek (BSB) do 1617. godine. Najviše Vrančićevih djela pronađeno je u Google Books: jedno izdanje *Machinae novae* (1616) i tri zasebna izdanja Vrančićeva rječnika (1595, 1834, 1992). Osim toga, pronađena su još tri Vrančićeva djela iz drugih izvora: *Život nekoliko izabranih divic* (1606), *Logica nova* (1616) i *Ethica christiana* (1616).

Hrvatski filozofi o astrologiji i magiji

Tematski blok pod naslovom »Astrologija i magija« otvorila je Mihaela Girardi-Karšulin svojim izlaganjem »Peripatetička astrologija: Raguseus i Frkić«. U izlaganju je prikazala kako se Raguseusova i Frkićeva gledišta razlikuju, iako pripadaju tradiciji aristotelizma. S jedne strane, Raguseus je astrologiju poimao kao matematičku disciplinu i izdvojio je znanost o nebu iz filozofije prirode. S druge strane, Frkić je odustao od izvornog Aristotelova učenja o *quinta substantia* koje je omogućavalo primjenu matematike na znanost o nebu i priklonio se Anaksagorinu učenju o tome da je nebo vatra te je time znanost o nebu svrstao u peripatetičku filozofiju prirode.

Druga je nastupila Vanja Flegar s temom »Pavao Skalić i Juraj Dubrovčanin o magiji«. Ona je analizirala poglavlje »De magia naturali in lapide philosophorum« (»O prirodnoj magiji s obzirom na kamen mudracā«), objavljeno u prvom svesku Skalićeva djela *Satirae philosophicae sive Miscellaneorum* (1563) i pismo »De magia« (»O magiji«) objavljeno u Dubrovčaninovu djelu *Epistolae mathematicae seu de divinatione* (1623) te je protumačila razlike i sličnosti u strukturi i sadržaju tih dvaju tiskanih tekstova.

Treće izlaganje održala je Snježana Paušek-Baždar na temu »Paracelsusovi sljedbenici u Hrvatskoj«. Paracelsusov pokret imao je odjek u Hrvatskoj, a Snježana Paušek-Baždar u žarište svojeg izlaganja stavila je dva sljedbenika koja su djelovala u Hrvatskoj. Prvo je iz prve generacije paracelsusovaca predstavila Istranina Ivana Brattija koji je djelovao koncem 16. stoljeća, a zatim iz druge generacije paracelsusovaca Varaždinca Ivana Leopolda Payera koji je djelovao koncem 17. stoljeća.

Večernje predstavljanje knjiga

U večernjim satima bile su predstavljene tri knjige. Prvo su predstavljeni *Hrvatski alkemičari tijekom stoljeća* (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga, 2017) Snježane Paušek-Baždar, zatim *Etički nauk Marka Marulića* (Zagreb – Križevci: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2016) Davora Balića, a na kraju *Defragmentacije* (Zadar: Udruga Mala filozo-

fija, 2017) Josipa Ćirića. Prvu knjigu predstavila je Erna Banić-Pajnić, drugu su predstavili Pavo Barišić i Demian Papo, a treću Bruno Ćurko.

S Petrićem u žarištu

Tematski blok »O Frani Petriću« započeo je Luka Perušić izlaganjem »Otvoreno područje i fenomenologija svjetlosti: razumijevanje metodološkog smisla integrativne bioetike na temeljima Platonova, Petrićeva i Heideggerova mišljenja«. U njemu je težište stavio na fenomenološko zahvaćanje bića svjetlosti, koje je poredbenom analizom izložio prema djelima trojice filozofa: najprije Platonove *Države*, zatim Petrićeve »Panaugia« iz djela *Nova de universis philosophia* te naposljetku Heideggerova djela *Holzwege* u kojem je pridao važnost pojmu *Lichtung*.

Sljedeće izlaganje pod naslovom »Problem materije u filozofiji Frane Petrića (Franciscus Patricius)« održala je Erna Banić-Pajnić. Ona je obradila dva različita Petrićeva pristupa problemu materije. Prvi pristup izvire iz *Peripatetičkih rasprava* u kojemu je Petrić podvrgao kritici Aristotelove stavove o materiji, a drugi pristup iz *Nove sveopće filozofije* u kojoj je Petrić izložio stavove o svjetskoj materiji kao fluidu, jednom od četiriju počela svih tijela, koje se proteže od središta svijeta u beskonačno, a pritom se zgušnjava i razrjeđuje. U izlaganju Erna Banić-Pajnić propituje vezu između tih dvaju Petrićevih tumačenja materije.

Nakon toga uslijedilo je izlaganje »Deset Petrićevih pisama Oraziju Ariostu«, u kojem je Željka Metesi Deronjić obuhvatila razdoblje od 1592. do 1593. godine u kojemu je Petrić uputio navedena pisma. Na temelju analize te korespondencije ustanovila je kako Petrić i Orazio Ariosto njeguju iskreno prijateljstvo i međusobno poštovanje, a uz to iznijela detalje iz života Torquata Tassa kojega u pismima spominju.

Izlaganje »Krlježine spoznaje i prosudbe o Petriću i njegovim djelima« održao je Davor Balić. On je najprije analizirao esej »O poeziji« koji je Krlježa napisao 1940. a objavio 1967. godine, zatim esej »O našem dramskom répertoire: povodom 400. godišnjice Držićeve 'Tirene'« koji je objavljen 1948. godine, nakon toga rukopis »Filipović Vladimir o Marku Maruliću« koji je napisan 1950. godine te naposljetku referat »O nekim problemima Enciklopedije« kojeg je Krlježa pročitao na prvom sastanku republičkih redakcija *Enciklopedije Jugoslavije* 1952. godine i iste godine objavio. Davor Balić skrenuo je pozornost i na to kako u dosadašnjim bibliografijama o Petriću nema nijedne bibliografske jedinice koja navodi Krlježu kao autora koji je zapisao nešto o tom hrvatskom renesansnom filozofu.

Hrvatski filozofi u knjižnicama, enciklopedijama i djelima drugih autora

Bruno Ćurko započeo je novi blok izlaganja temom »Zastupljenost hrvatskih mislilaca u Inventarnoj knjizi Knjižnice samostana sv. Frane u Zadru (I. dio)«. U uvodnome djelu Bruno Ćurko predstavio je knjižnicu samostana sv. Frane u Zadru istaknuvši bogati fond knjižnice koja posjeduje više od 40000 svezaka, među njima oko stotinu inkunabula, deset koralnih oslikanih kodeksa te mnogobrojna klasična, moralna, teološka i prirodoznanstvena djela. Osim toga, predstavio je suradnju Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru i Samostana sv. Frane, koji su u zajedničkom projektu započeli popisivanje građe 2008. godine, a u Inventarnoj knjizi monografija u 2012. godini bilo je upisano 31962 bibliografskih jedinica. Među upisanim djelima pronađeno je sedam djela koja, prema bibliografskim podacima, pripisuju autorstvo Benediktu Benkoviću, a od novih je izdanja Bruno Ćurko istaknuo knjigu *Doctrina S. Bonaventurae de analogia universalis* (1940) koju je njezin autor franjevac Petrus Bianchi tiskao u Zadru.

Davor Balić i Renata Džaja nastupili su s izlaganjem »Zastupljenost filozofskih disciplina u Krležinim *Baladama Petrice Kerempuha*« u kojem su iznijeli opsežnu analizu zbirke *Balada Petrice Kerempuha* prema izdanju iz 1946. godine koje se sastoji od 34 balada napisanih na kajkavskom jeziku. Oni su u *Baladama Petrice Kerempuha* pronašli niz filozofskih tema, ali su ujedno ukazali na zastupljenost filozofskih disciplina u Krležinim baladama, na primjer logike u baladi »Keglovichiana«, socijalne filozofije u baladi »Khevenhiller«, filozofije politike i filozofije prirode u baladi »Planetarijom«, filozofije religije u baladi »Sectio anatomica« i etike u baladi »Scherzo«.

Josip Ćirić u koautorstvu s Majom Jadrešin održao je izlaganje pod naslovom »Enciklopedijska (ne)vidljivost hrvatskih filozofa«. U izlaganju su bili izloženi rezultati istraživanja o vidljivosti hrvatskih filozofa u filozofskim rječnicima i enciklopedijama. Analizirano je nekoliko tiskanih, digitalnih i online enciklopedija te rječnika na engleskom i njemačkom jeziku. Prema rezultatima vidljivost hrvatskih filozofa općenito je veoma slaba, a najviše su vidljivi Frane Petrić i Ruđer Bošković.

Filozofija prirode u razdoblju renesanse

Demian Papo nastupio je s temom »Kotruljevićeve spoznaje o uzrocima, obilježjima i ulozi vjetrova u trećoj knjizi spisa o plovidbi«. Naglasio je kako je Kotruljević usporedio znanja o vjetrovima kod antičkih i onodobnih filozo-

fa, astrologa i mornara, a praktičnu primjenu teorijskih spoznaja o uzrocima i obilježjima različitih vjetrova otkrio u poglavlju »O predviđanju nevremena«, gdje je istaknuo da je za uspješnu plovidbu važno znanje o kretanjima nebeskih tijela i sposobnost predviđanja njihova kretanja.

Hrvatska filozofija jučer, danas, sutra

Pavo Barišić održao je izlaganje »Povratak prirodi – Rousseauov utjecaj na Antu Starčevića«. S jedne strane, on je predstavio dramu *Selski prorok* (1852) Ante Starčevića, koju je Ljubomir Maštrović objavio prigodom 100. obljetnice rođenja Ante Starčevića 1923. godine, a s druge strane operu *Le devin du village* praižvedenu 1752. godine u Kraljevskom dvorcu Fontainebleauu za koju je Jean-Jacques Rousseau napisao riječi i skladao glazbu. Premda se radi o vremenskoj razlici od jednog stoljeća između tih dvaju djela, Pavo Barišić razmotrio je idejnu srodnost dvojice mislitelja, našavši sličnost u tome što su obojica bili zagovornici povratka prirodi, ali istodobno i oštri kritičari društvene iskvarenosti i licemjerja. Oba su autora veličala pučku jednostavnost, skromnost, prostodušnost, poštenje i naravne kreposti, a pastoralni prizori u njihovim djelima bili su protkani odgojnim napucima i čudorednim poukama.

Nakon toga Ivana Zagorac održala je izlaganje »Vuk-Pavlovićevi osvrti na filozofiju Maxa Schelera«. Ona je posebno proučila tri djela u kojima Pavao Vuk-Pavlović referira na stavove Maxa Schelera. Prvi primjer je rana studija *Spoznaja i spoznajna teorija* (1926), u kojoj Pavao Vuk-Pavlović prihvaća elemente Schelerove fenomenologije vrijednosti te ih uključuje u svoj rad. Drugi je primjer Vuk-Pavlovićevo djelo *Ličnost i odgoj* (1932), u kojem se hrvatski filozof, kako uočava Ivana Zagorac, suprotstavlja Schelerovu uvjerenju da ljubav nije odgojni princip i u kojem ne prihvaća odvajanje »lica« (*Person*) od »jastva« (*Ich*). U trećem primjeru, u Vuk-Pavlovićevoj knjizi *Spinozina nauka* (1938), Ivana Zagorac ističe kako Vuk-Pavlović Schelera opisuje kao autora koji u filozofiju unosi kršćansku religioznost. Osim toga, Vuk-Pavlović kao izvore navodi dva Schelerova djela: *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik* (1916) i *Zur Phänomenologie und Theorie der Sympathiegefühle und von Liebe und Hass* (1913).

Zadnje izlaganje na simpoziju održao je Hrvoje Potlimbrzović na temu »Formalno-sadržajna obilježja logike u raspravi 'Istina' Adolfa Vebera Tkalčevića«. On je Adolfa Vebera Tkalčevića i njegovu usmjerenost prema području logike prikazao na temelju rasprave »Istina« koju je Tkalčević napisao 1886. godine te objavio 1887. godine u *Radu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. U toj raspravi prevladavaju promišljanja o formalnoj logici, no

prisutni su i elementi sadržajne (realne) logike. Hrvoje Potlimbrzović svrstava Tkalčevića uz Franju Markovića (1845–1914) i Đuru Arnolda (1853–1941), dakle, među hrvatske logičare jer je Tkalčević u svojoj raspravi *Istina* zastupao formalno-sadržajnu koncepciju logike.

Creski simpozij zatvoren je nakon završne rasprave.

Marin Martinić Jerčić